

KJELL ASKILDSSEN (1929) is auteur en vertaler. Hij wordt beschouwd als een vernieuwer van de Noorse novelle en een van de belangrijkste novelleschrijvers in

Scandinavië. Askildsen is het voorbeeld van de "forfatternes forfatter": hij oogstte vooral veel waardering bij critici en collega-auteurs: in zijn lange carrière heeft hij al heel wat literaire prijzen ontvangen maar lange tijd bleef hij "notorisk lite lest"¹ zoals Jan Dietz het zo mooi formuleert. Groot is zijn oeuvre niet: zes (dunne) novellebundels en vijf (ook al dunne) romans.

Zo ben ik niet, zo ben ik niet bevat twintig van Askildsens novellen. Alle bundels zijn vertegenwoordigd met uitzondering van de laatste. Maar de ondertitel is "Verzameld proza 1", dus zou er op zijn minst nog een tweede deel moeten gevolgd zijn.

Je zou veel van Askildsens novellen "stolpverhalen" kunnen noemen: de lezer staart naar de personages. In de ik-verhalen verwacht de verteller geen sympathie; in de andere worden de figuren gewoon gepresenteerd.

Askildsen debuteerde in 1953 met de bundel Heretter følger jeg deg helt hjem. Over dat debuut was hij later niet al te tevreden meer. Van de drie novellen uit dit debuut die voor Zo ben ik niet, zo ben ik niet uitgekozen werden is vooral in het tragikomische "Gravøl", waarin een man zich dronken drinkt na de begrafenis van zijn vrouw en uiteindelijk het café uitgekierperd wordt, al veel van de latere Askildsen terug te vinden – de Nederlandse titel "Begrafenisfeest" is goed gevonden.

Het duurde daarna meer dan tien jaar voor Askildsen in 1966 zijn tweede bundel, Kulissen, publiceerde. De titel is veelzeggend. De hoofdfiguur of verteller is vaak iemand die (passief) toekijkt, zoals in "Et spann av tid" ("Een spanne tijds"), waar twee snotapen een goedkope, cynische grap uithalen met een oude, half-seniele man en de verteller besluit

De forsøkte å drøye sin lettkjøpte seier med hånlig utrop, men det nyttet ikke, seieren gled dem ut av hendene, det fantes bare tapere igjen: den gamle, brødrene, jeg, en skog full av nederlag² (138)

De bundel is ook Askildsen afrekening met zijn jeugd in een stug religieus milieu. In "Høysommer" ("Hoogzomer") ontkent het 15-jarige jongen het bestaan van god en neemt dan de proef op de som. In het (door het voortdurend wisselen van het vertelstandpunt) niet zo gemakkelijke "Møte" ("Ontmoeting") keert een jonge volwassene terug naar zijn ouderlijk huis en naar zijn vader die hem zijn hele jeugd in de naam van god geterroriseerd heeft. Tot een echt gesprek komt het niet. "En rose er utsprunget" ("Een roos is ontloken") is dan weer een verhaal met een soort zwartgallige humor. Eerst zit Jakob met een lijk opgescheept, daarna met een wilde boerendochter.

¹ notoir weinig gelezen

² Ze probeerden hun goedkope overwinning met wat schamper geroep te rekken, maar het haalde niets uit, de overwinning gleed tussen hun vingers door, er waren alleen nog verliezers: de oude man, de broers, ik, een bos vol nederlagen (vertaling Janke Klok, 70)

De geselecteerde verhalen uit *Ingenting for ingenting* (1982) gaan alle drie over relatieproblemen. Wat er gebeurt lijkt alledaags genoeg maar onder de oppervlakte gaat het over onbegrip, afgunst en dwang uitoefenen, net zoals bijvoorbeeld in Scott Fitzgerald's bekende "The girls in their summer dresses."

In "Thomas F's siste nedtegnelser til almenheten" ("Thomas F's laatste notities aan het publiek") uit de gelijknamige bundel uit 1983, is een totaal vereenzaamde, misantropische man van boven de 80 aan het woord. Hij heeft bijna alle contact met de buitenwereld verloren, en dat zowel fysiek (hij is erg slecht te been en de trapleuning is kapot) als emotioneel (hij vermijdt zoveel mogelijk elk contact met wie hij nog kent). Zijn laatste dagen brengt hij door met het oplossen van schaakproblemen en het neerschrijven van deze notities – een soort herinneringen en observaties gelardeerd met een soort zwarte tongue-in-cheek humor. Maar er zit heel wat tragiek verscholen in zinnen als

En høst traff jeg overraskende min datter Maria på fortauet utenfor urmakeren, hun var blitt tynnere, men jeg kjente henne lett igjen [...] Så så jeg at hun hadde ring, og jeg sa: "Og du er gift ser jeg."³ (274-275)

Stilistisch benadert Askildsen de perfectie: er staat geen woord te veel. De auteur past hier zelf toe wat hij Bjørn laat denken in "Ingenting for ingenting" ("Niet voor niets"):

Det gjelder å få sagt noe med få ord⁴ (199)

Of, zoals Elisabeth Rygg het formuleert:

Det er mange rom i disse tilsynelatende enkle tekstene og mange uutalte ord i hans renskårne dialoger⁵

In zijn tot hiertoe voorlaatste bundel *Et stort øde landskap* gaat Askildsen op de ingeslagen weg verder. De absurditeit van het bestaan en het onvermogen tot contact blijven de overheersende thema's. De auteur wijst zelf op zijn affiniteit met Samuel Beckett:

Det finnes diktere jeg føler meg i slekt med fordi vi betrakter verden på felles vis. Blant dem jeg har oversatt, kan det bare sies om Samuel Beckett⁶

De ik-figuur uit "Jokeren" ("De joker") formuleert het zo:

³ Op een keer in het najaar kwam ik op het trottoir voor de horlogemaker tot mijn verrassing mijn dochter Maria tegen, ze was magerder geworden, maar ik herkende haar onmiddellijk [...] Toen zag ik dat ze een ring om had, en ik zei "En je bent getrouwd, zie ik. (70) (vertaling Janke Klok)

⁴ Het is de kunst om met weinig woorden iets te zeggen. (121) (vertaling Janke Klok)

⁵ Er zijn vele kamers in deze schijnbaar eenvoudige teksten en veel onuitgesproken woorden in zijn dialogen waaruit al het overbodige weggesneden is" – "renskåren" betekent eigenlijk "uitgebeend". Espen Haavardsholm noemt Askildsen "Den minimalistiske mesteren i samtidig norsk novellediktning" – "De minimalistische meester van de huidige Noorse novellekunst". Zie in dit verband ook de definitie die Nils Johan Rud in *Vinduet* ooit van een novelle gaf: "En novelle er en historie som er større enn seg selv": "Een novelle is een verhaal dat groter is dan zichzelf."

⁶ Er zijn schrijvers met wie ik me verwant voel omdat we de wereld op ongeveer dezelfde manier beschouwen. Van de door mij vertaalde auteurs kan dat enkel gezegd worden over Samuel Beckett." Janke Klok wijst in haar nawoord bij de Nederlandse uitgave ook op verwantschap met de thematiek van Kafka (p. 234)

*Man får kastet over seg en stor tomhet, det er som om selve tilværelsens meningsløshet kryper inn i en og bretter seg ut som et endeløst, nakent landskap*⁷ (373)

In "Jeg er ikke sånn, jeg er ikke sånn" ("Zo ben ik niet, zo ben ik niet") komt de ex-fotograaf te weten wie de man die onder de flat van zijn overleden zuster woont in werkelijkheid is, maar het is niet dat wat hem ervan weerhoudt de kennismaking verder te zetten, wel dat de man hem in vertrouwen lijkt te willen nemen:

*det ligger ikke til min natur å betro meg til andre, og når andre betror seg til meg, blir jeg beklemt og forlegen*⁸ (343)

In "Kollisjonen" ("De botsing") hebben de twee autobestuurders die bij een botsing betrokken zijn meer contact met elkaar dan Anton Hellman en zijn vrouw. Het schrijvendst komt het onvermogen tot mee-voelen tot uiting in het erg korte "Spikeren i kirsebærtreet" ("De spijker in de kersenboom"), waar Nicolay uit het ouderlijk huis wegvlucht na de begrafenis van zijn vader.

In "De Morgen" schreef Herman Jacobs een bijzonder lovende recensie over Zo ben ik niet, zo ben ik niet, die hij besluit met:

Kjell Askildsen zou in een andere [categorie] dan die der Obscure Scandinaven horen thuis te horen. Laat de bestorming der boekhandels een aanvang nemen.

⁷ je wordt overvallen door een grote leegte, het is alsof de zinloosheid van het bestaan zelf naar binnen kruipt en zich als een eindeloos, naakt landschap ontvouwt. (215) (vertaling Janke Klok)

⁸ het ligt niet in mijn aard om anderen in vertrouwen te nemen, en als andere mij in vertrouwen nemen, benauwt me dat en brengt het me in verlegenheid. (182) (vertaling Janke Klok)

Noten

Askildsen, Kjell Samlede noveller, Oslo (Oktober), 1999 ISBN 82-7094-865-9

Het citaat van Jan Dietz komt uit diens bespreking van En plutselig frigjørende tanke in Farmand, 30.11.1987

Askildsen, Kjell Zo ben ik niet, zo ben ik niet Verzameld proza 1, uit het Noors vertaald en van een nawoord voorzien door Janke Klok, Amsterdam (De Bezige Bij), 1998 ISBN 90-234-3701-2

Het citaat van Elisabeth Rygg komt uit Aftenposten 11.12.1999

Het citaat van Espen Haavardsholm komt uit "You can't go home again" in Festskrift til Kjell Askildsen, Oslo (Oktober), 1999, p. 31. In "Overbærende ironi – en retorisk figur i Hundene i Tessaloniki" uit dezelfde bundel zegt Erik Skyum-Nielsen: "... de trivielle ordvekslinger skjuler mer end de viser frem, fortier mer end de fortæller"⁹ (p. 125)

De definitie van Nils Johan Rud stond in Vinduet 1984/1, p. 44.

De verwijzing naar Beckett komt uit een interview in Aftenposten, 30.09.1989

De recensie van Herman Jacobs ("Een landschap dat pijn doet") stond in De Morgen 27.08.99. In de voorkeurlijstjes van De Morgen 12.01.2000 komt hij nog eens op Askildsen terug: "uitgebeende, indringende verhalen die in hun vitale en geestige pessimisme Beckett naar de kroon steken."

⁹ de triviale woordenwisselingen verbergen meer dan ze tonen, verzwijgen meer dan ze vertellen.